

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО І ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ

УДК 32.019.5

DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol24-Year2021-81>

Подгорна Вікторія Валентинівна

кандидат філософських наук,
народний депутат України,
член Комітету Верховної Ради України
з питань цифрової трансформації,
м. Київ, Україна
e-mail vpodgorna@gmail.com

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ПОЛІТИЧНУ СФЕРУ

Актуальність статті зумовлена стрімким розвитком таких цифрових платформ, як Google, Facebook, Microsoft, Apple тощо, і набуттям ними вагомого суспільного, економічного та політичного значення у світі загалом і в Україні зокрема. Цифрові платформи визначено як складні інформаційні системи, що забезпечують виконання функцій взаємозв'язку між учасниками ринків і відкриті для користувачів: клієнтів, партнерів, розробників додатків, постачальників послуг. Проникнення цифрових платформ у всі сфери суспільно-політичного буття спричиняє дедалі більшу індивідуалізацію громадянських інтересів, формування множинних ідентичностей, розмивання традиційних підстав консолідації громадської думки. Для виживання в епоху цифровізації партії починають працювати за моделями функціонування цифрових платформ і стають усе більш популярними.

Метою статті є огляд перспектив і напрямів впливу цифрових платформ на розвиток політичних інститутів в Україні.

Результати аналізу показують, що рекламна база фейсбуку в Україні нині сягнула 22 мільйонів осіб. Багато громадян (63%) отримують політичну інформацію із соціальних мереж, і ця кількість збільшується щороку, тоді як телебачення залишається основним джерелом політичної інформації для 48% українців, зокрема 8% дізнаються про важливі події виключно з телевізійних новин. Станом на лютий 2021 року 57% українців користуються вайбером, понад 20% – телеграмом. Але якщо громадяни розвинених країн (США, Нідерландів, Данії, Великобританії) усе більш негативно оцінюють вплив великих технологічних компаній на сучасну демократію, то українці майже не усвідомлюють негативного впливу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з необхідністю розроблення законодавства, спрямованого на захист персональних даних, та інших напрямів запобігання негативному впливу цифрових платформ і технологій штучного інтелекту на сталість демократичних інститутів в Україні.

Ключові слова: цифрові платформи; соціальні мережі; політичні партії; політичні інститути; законодавство України; захист даних.

Victoriya V. Podgorna

Ph.D in Philosophy, people's deputy of Ukraine,

Member of the Verkhovna Rada's Committee

on Digital Transformation

vpodgorna@gmail.com

DIGITAL PLATFORMS AND THEIR POLITICAL IMPACT

The relevance of the article is due to the rapid development of digital platforms such as Google, Facebook, Microsoft, Apple, etc., and their consequent acquisition of significant social, economic and political importance in the world in general and Ukraine in particular. Digital platforms are the identified complex information systems that provide interconnection functions between market participants; they are open for use by customers, partners, application developers, and service providers. The penetration of digital platforms into all spheres of social and political life entails an increasing individualization of civic interests, the formation of multiple identities, and the blurring of traditional foundations to consolidate public opinion. In order to survive in the era of digitalization, the parties begin to operate according to the digital platforms models and become increasingly populist.

The article **aims** at making an overview of the prospects and ways forward of the digital platforms' impact on the development of political institutions in Ukraine.

The analysis **results** illustrate that the Facebook's ads base in Ukraine has now reached 22 million people, 63% of people receive political information from social networks, and this number increases annually, while television remains the main source of political information for 48% of Ukrainians, including 8% of those who learn important events exclusively from TV news. As of February 2021, 57% of Ukrainians are using Viber and over 20% give their preference to using Telegram platform. At the same time, the citizens of developed countries like the USA, the Netherlands, Denmark, and the UK have already started to assess negatively the impact of large technological companies on modern democracy, while the Ukrainians are almost not aware of the negative impact.

The prospects for further research are focused on the need to developing legislation that would protect personal data and other areas in order to prevent the negative impact of digital platforms and artificial intelligence technologies on the sustainability of democratic institutions in Ukraine.

Keywords: digital platforms; social networks; political parties; political institutions; Ukrainian legislation; data protection; public opinion.

Постановка проблеми. Попри повільність змін і консервативні настановлення українського суспільства цифрова матриця починає все більше захоплювати й українську реальність. Провідною формою зростання цифрової економіки у світі стають цифрові платформи, які набувають усе більшої сили і впливу на всі аспекти буття.

Досить згадати перелік найбільш економічно потужних компаній світу за останні роки – і ми побачимо домінування не енергетичних корпорацій чи автоконцернів, а саме так званого big tech – великих глобальних цифрових платформ, для яких характерні бізнес-моделі, орієнтовані на дані і цифровий інтелект. Ці платформи з'явилися в результаті зміни спеціалізації. Наприклад, вони були або інтернет-компаніями (наприклад, Google, Facebook), або розробниками програмного забезпечення (Microsoft, Apple). Треба зазначити, що ті підприємства, які використовують потужність бізнес-моделей цифрових платформ, за останнє десятиліття значно зросли щодо розмірів і масштабів. А процеси тотальної цифровізації продуктів, послуг та бізнес-процесів змінюють глобальний ландшафт у багатьох вимірах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Насамперед потрібно з'ясувати, що таке, власне, цифрові платформи. Це складні інформаційні системи, які забезпечують виконання функцій взаємозв'язку між учасниками ринків і є відкритими для користувачів: клієнтів, партнерів, розробників додатків, постачальників послуг та агентів (Кохан, 2021; Січкаренко, 2018; Смирнов, 2020; Vonina, 2021; Hassan, 2020). Відоме дослідження – Індекс сприйняття демократії 2021 року – можливо, уперше показує, як громадяни 53 країн світу оцінюють вплив великих технологічних компаній на демократію (Latana, 2021). І тут особливу увагу привертає різниця впливу великих технологічних компаній на демократію між громадянами західних країн і громадянами України та Східної Європи. Так, найбільш негативно вплив великих технологічних компаній на сучасну демократію оцінюють громадяни США, Нідерландів, Данії, Великобританії та інших розвинених країн, тоді як українці перебувають серед тих суспільств, які майже не відчувають негативного впливу таких корпорацій. Але це не означає що такого впливу немає. Навпаки, якщо оцінювати вплив соціальних медіа, насамперед фейсбуку, в Україні, то він значний, але за даними Індексу сприйняття демократії українці на відміну від американців розглядають соціальні медіа переважно як позитивний чинник для розвитку демократії, тобто навряд чи усвідомлюють ризики.

Мета статті – проаналізувати перспективи та напрями впливу цифрових платформ на розвиток політичних інститутів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжфракційна робоча група у Верховній Раді IX скликання, працюючи над законопроектом «Про політичні партії», стикається із суттєвими викликами щодо функціонування політичних партій в Україні. Ідеться не тільки про вплив олігархів і великого бізнесу, а про персоналізм та домінування партій лідерського типу (Подгорна, 2021). За такої умови вплив цифрових технологій і передусім розвитку цифрових платформ саме на політичний процес і партії не варто недооцінювати. І питання не в тому, що і як із цифрових технологій використовують партії та політики. Це питання вторинне. Насправді і партії, і сама політика як така поступово стають частиною цифрової реальності. Саме цифрова реальність усе більше форматує політичний процес і політичні інститути, змушуючи їх грати за новими правилами.

Партії за своїми базовими функціями є ключовими інститутами масової демократії, коли вони здатні виконувати функцію агрегації суспільних інтересів – групових по своїй суті. Однак інформаційна революція останніх 30 років, пов'язана з виникненням і поширенням інтернету, породжує феномен індивідуалізації інтересів, формування множинних ідентичностей. Виникнення цифрових платформ і їхнього різновиду – соціальних медіа – катастрофічно прискорює цей процес. Унаслідок цього партії втрачають свої реальну спроможність агрегувати групові інтереси та формувати справжню демократичну політику (в інтересах громадян) і, як наслідок, швидко втрачають суспільну довіру і стійкість.

Щоб вижити в епоху цифровізації, партії стають усе більш популістичними і починають працювати, шукаючи масової підтримки, за моделями функціонування цифрових платформ. Електоральна природа демократичних інститутів робить їх залежними від суспільної думки. Однак якщо раніше суспільна думка формувалася групами впливових журналістів, експертів, громадських лідерів, лідерів профспілок, то в епоху соціальних медіа та цифрових платформ суспільна думка стає невловимою, постійно змінюваною і розмитою. А це означає, що партії, політики і політичні інституції, які залежать від виборчої легітимності, змушені включатися в нескінченний цикл медіареагування, маркетингових війн, пропаганди і гібридної війни замість стратегічної політики, конкуренції ідей та програм.

Островом стабільності залишаються сьогодні лише неможливі інститути Європейського Союзу, які демонструють клас меритократії і стратегічного підходу до розбудови політики. Але є сумніви, що це надовго. Гібридна війна все більше підриває засади ЄС з боку окремих держав-ревізіоністів. Партії і політики втрачають функцію лідерства та

авторитет під впливом цифрових медіа. Цифрові платформи руйнують традиційну публічну ієрархію. А проте ієрархія не зникає, вона стає прихованою для суспільства і громадян, непомітною і тому більш небезпечною.

Більше того, технологічний розвиток цифрових платформ, посилений виникненням нейромереж та інтелекту, робить їх альтернативою класичним політичним партіям і в перспективі – політичній системі у сфері формування політик і роботи з громадянами. Індивідуалізація інтересів та ідентичностей унеможливило подальший розвиток партій і, як наслідок, класичної політики, побудованої на принципах формування влади партіями, оскільки з усе більш індивідуалізованими інтересами та ідентичностями можуть працювати лише технології, власне цифрові платформи. Що ми, власне, і спостерігаємо сьогодні в бізнес-сфері через формування індивідуалізованого споживання та кастомізації послуг. І зрозуміло, що нинішня хвиля зростання популістських партій – це лише проміжна ланка від класичної партійної політики до політики цифрових платформ.

Особливо небезпечною видається ця ситуація у зв'язку з оголошеними намірами засновника Фейсбуку М. Цукерберга не просто змінити назву компанії – на Метауніверсум, а «завантажити» людей у тримірний інтернет – власне віртуальну реальність, де будь-яка людина може отримати аватари і різні ідентичності (Zuckerberg, 2021). Це сприймається як справжній виклик для політичних систем, які працюють з реальними потребами та ідентичностями виборців.

Така віртуалізація реальності може призвести до повної дисфункціональності політичних інститутів, які втратять мінімальну спроможність відповідати індивідуальним потребам громадян і можливість раціональної комунікації з виборцями. Останні, завдяки завантаженню у віртуальний світ, також можуть стати повністю десоціалізованими. Замість громадянства в класичному сенсі люди стануть атомами Метауніверсуму Цукерберга, без власної громадянської і політичної волі.

І тут ми стикаємося ще з одним аспектом розвитку цифрових платформ – персональними даними. Незважаючи на посилення регуляції в цій сфері, особливо в європейських країнах, помітно, що ідея тримірного інтернету і віртуалізації з боку цифрових медіа прямо пов'язана з їхнім прагненням обійти регуляторні обмеження щодо захисту персональних даних і «завантажити» людство у «світ», де взагалі втрачається межа не тільки групового, а й індивідуального. І що таке індивідуальність, якщо у людини з'являється віртуальний двійник чи різні цифрові ідентичності?

Посилюють загрози для сучасної демократії, не говорячи вже про права громадян, пандемія і тотальна вакцинація. Сама по собі вакцинація, безперечно, потрібна, однак паралельно відбувається тотальна цифровізація і формується база даних, яка акумулює відомості про більшість громадян України. Процес ідентифікації громадян прискорюється. Варто подивитися на успіхи платформи «Дія»: за півтора року число її користувачів через необхідність мати сертифікати вакцинації зросло з 1,2 до майже 11 мільйонів.

Отож держави, які усвідомлюють зростаючий вплив великих цифрових платформ, намагаються, поки ще не пізно, вступити з ними в конкурентну боротьбу і використовують для цього такі способи: 1) регулювання цифрових платформ; 2) антитрастову політику щодо монополізації цифровими платформами окремих сегментів ринку; 3) створення державних цифрових платформ для контролю за громадянами з метою збереження можливості впливу – з одного боку, а з другого – поліпшення якості послуг, щоб зробити їх максимально зручними.

Таку політику держав можна розглядати і як запобіжник зростанню політичного впливу технологічних компаній – цифрових платформ, і як конкурентну стратегію в контексті створення цифрових диктатур у Китаї і, можливо, в Росії, щоб бути здатними протистояти гібридній війні з боку цих ревізіоністських держав. Водночас розвиваються й запобіжники монополізації з боку цифрових платформ: інструменти електронної демократії, підвищення прозорості прийняття рішень з боку органів влади, взаємодія з ними, упровадження колективних форм користування даними і рішеннями, спільний дизайн політик тощо. У цьому напрямку Україна досить прогресивна і має значні успіхи в таких сферах: громадські бюджети, відкриті дані, петиції, консультації, електронні контактні центри тощо.

Однак залишається проблемною реальна взаємодія щодо формування політик та ухвалення державних і муніципальних рішень. Також потребує додаткових зусиль забезпечення прозорості функціонування цифрових платформ і посилення систем захисту персональних даних. Громадяни не мають прямого доступу до формування політик і впливу на діяльність інститутів влади. Для України це вкрай актуальне завдання, якщо враховувати особливості системи масмедіа, у якій домінують олігархічні телеканали, преса, інтернет-видання.

Більше того, негативну роль традиційних медіа посилюють і соціальні мережі та нові кросплатформи обміну повідомленнями (перш за все телеграм, де є також інформаційні канали), які спотворюють форми громадянської культури, часто підриваючи важливі процеси об'єднання спільних інтересів громадян, продукують фейки і маніпулюють

суспільною думкою. Найцікавіше те, що в західних країнах, особливо у США, соціальні медіа поступово втрачають довіру громадян, які починають усвідомлювати деструктивний характер алгоритмів мереж (Latana, 2021).

На відміну від американців, українське суспільство вбачає в соціальних медіа більше позитиву, ніж негативу. Це пов'язано з постійним розширенням присутності різних глобальних цифрових платформ, які охоплюють усе більше українців. Так, на початок цього року у фейсбуці було зареєстровано понад 16 мільйонів українських користувачів, в інстаграмі – 14 мільйонів, а загалом рекламна база фейсбуку сягнула 22 мільйонів. Крім того, більшість соціологічних досліджень показують, що з року в рік збільшується кількість громадян, які отримують політичну інформацію із соціальних мереж. Це 63%, з них 19% – виключно із соціальних медіа, тоді як із телебачення – 48% і лише 8% – виключно з телевізійних новин (USAID-Internews, 2020). Варто звернути увагу і на стрімке зростання кількості користувачів месенджерів, які поступово перетворюються з інструментів комунікації в масмедіа. Так, станом на лютий 2021 року число користувачів вайберу в Україні сягало 57%, а телеграму – понад 20% (R&B Group, 2021).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Наведені нами тенденції і статистика свідчать про поступове і невпинне зростання впливу цифрових платформ на українське суспільство. Прийняття найближчим часом законопроекту «Про хмарні технології» буде сприяти подальшому розвитку цифрових платформ і технологій штучного інтелекту, у чому є як позитивні, так і немало негативних аспектів. Останнім в Україні, на жаль, поки що не приділяється серйозної уваги. Перш за все тому, що у фокусі уваги розробників законопроекту і «євангелістів» штучного інтелекту перебувають технологічні, управлінські та бізнес-процеси і зміни, а от оцінки їхнього впливу на суспільство та людину як такої досі немає. У цьому контексті особливого значення набуває розроблення законодавства щодо захисту персональних даних. Сьогодні такий законопроект уже зареєстровано в парламенті. Однак, незважаючи на те, що проект регулює багато сфер використання персональних даних, він не охоплює сферу політичного – перш за все не визначає правила використання персональних даних на виборах, зокрема політичними партіями. Так як це є, наприклад, у Великобританії. А це вимагає особливої уваги законодавців, так само як і питання регулювання цифрових платформ.

Список використаних джерел

Кохан, В. П. (2021). Цифрова платформа як інструмент цифрової економіки. *Право та інноваційне суспільство*, 1 (33), 29–34.

Подгорна, В. В. (2021). Новий закон про партії зламає їхню корпоративну модель. *Громадський простір*. Взято з <https://www.prostir.ua/?news=viktoriya-podhorna-novuj-zakon-pro-partiji-zlamaje-jihnyu-korporatyvnu-model>

Січкаренко, К. О. (2018). Цифрові платформи: підходи до класифікації та визначення ролі в економічному розвитку. *Причорноморські економічні студії*, 35, 28–35

Смирнов, Е. Н. (2020). Глобальные цифровые платформы как фактор трансформации мировых рынков. *Вопросы инновационной экономики*, Т. 10, № 1, 13–24.

Bonina, C., Koskinen, K., Eaton, B., & Gawer, A. (2021). Digital platforms for development: Foundations and research agenda. *Information Systems Journal*. Retrieved from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/isj.12326>

Hassan, Y. (2020). The Politics of Sharing: Sociotechnical Imaginaries of Digital Platforms. *Information Polity*, 25 (2), 159–176.

Latana (2021). Democracy Perception Index Report. Retrieved from <https://latana.com/democracy-perception-index-report-2021/>

R&B Group (2021). Соціальні мережі та месенджери в Україні. Взято з <https://rb.com.ua/uk/blog-uk/omnibus-uk/socialni-merezhi-ta-mesendzheri-v-ukraini/>

USAID-Internews (2020). Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа. Взято з <https://internews.in.ua/uk/news/ponad-80-ukrajintsiv-stykalysya-iz-dezinformatsijeyu-pro-covid-19-nove-opytuvannya-usaid-internews/>

Zuckerberg, M. (2021). Founder's Letter. Retrieved from <https://about.fb.com/news/2021/10/founders-letter/>

References

Bonina, C., Koskinen, K., Eaton, B., & Gawer, A. (2021). Digital platforms for development: Foundations and research agenda. *Information Systems Journal*. Retrieved from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/isj.12326> (in English)

Hassan, Y. (2020). The Politics of Sharing: Sociotechnical Imaginaries of Digital Platforms. *Information Polity*, 25 (2), 159–176. (in English)

Kokhan, V. P. (2021). Tsyfrova platforma yak instrument tsyfrovoi ekonomiky [Digital platform as an instrument of the digital economy]. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo*, 1 (33), 29–34. (in Ukrainian)

Latana (2021). Democracy Perception Index Report. Retrieved from <https://latana.com/democracy-perception-index-report-2021/> (in English)

Podhorna, V. V. (2021). Novyi zakon pro partii zlamaie yikhniu korporatyvnu model [The new law on parties breaks the corporate model]. *Hromadskyi prostir*.

Retrieved from <https://www.prostir.ua/?news=viktoriya-podhorna-novyj-zakon-pro-partiji-zlamaje-jihnyu-korporatyvnu-model> (in Ukrainian)

R&B Group (2021). Sotsialni merezhi ta mesendzhery v Ukraini [Social networks and messengers in Ukraine]. Retrieved from <https://rb.com.ua/uk/blog-uk/omnibus-uk/socialni-merezhi-ta-mesendzheri-v-ukraini/> (in Ukrainian)

Sichkarenko, K. O. (2018). Tsyfrovi platformy: pidkhody do klasyfikatsii ta vyznachennia roli v ekonomichnomu rozvytku [Digital platforms: approach the classification and role in the economic development]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 35, 28–35. (in Ukrainian)

Smirnov, Ye. N. (2020). Hlobalnyye tsyfrovyye platformy kak faktor transformatsii mirovykh rynkov [Global digital platforms as a factor in the transformation of world markets]. *Voprosy innovatsionnoy ekonomiki*, Vol. 10, № 1, 13–24. (in Russian)

USAID-Internews (2020). Stavlennia naselennia do ZMI ta spozhyvannia riznykh typiv media [Population status up to ZMI and change of different types of media]. Retrieved from <https://internews.in.ua/uk/news/ponad-80-ukrajintsiv-stykalysya-iz-dezinformatsijeyu-pro-covid-19-nove-opytuvannya-usaid-internews/> (in Ukrainian)